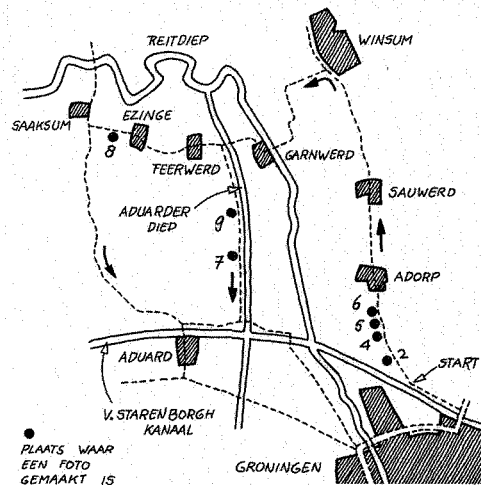

BOMENSTERFTE

in de provincie Groningen

Twee jaar geleden verscheen het rapport 'Zorgen voor morgen'. Daarin werd de noodklok geluid: 50 % van onze bossen is niet vitaal meer. Het Nationaal Milieubeleids Plan ging nog verder: 80 % van onze bossen is op weg naar het einde! Nederland ontving de rapporten en deed geschokt, maar ging vervolgens over tot de orde van de dag. Als zo vaak werden oplossingen voor dit soort milieuproblemen naar de toekomst verschoven: het zal immers wel weer meevallen. Tot nu toe zijn er dan ook nog geen passende maatregelen ontworpen, laat staan dat ze zijn uitgevoerd.

FOTO'S: B. A. BENNEMA

Fig 2 Populieren langs de Winsumerstraat bij 'Klein Klooster', zomer 1990

B. A. Bennema

Maar valt het inderdaad wel mee? Of wordt men pas wakker als het merendeel van onze bomen ontbladerd en gestorven is? Het heeft er alle schijn van, want de aftakeling van de bomen neemt alarmerende vormen aan maar bijna niemand schijnt het te zien. Of wil men het niet zien?

Wie zich probeert voor te stellen wat het betekent dat 80 % van onze bomen zal sterven, moet de schrik wel om het hart slaan. Weliswaar is er maar weinig bos in Nederland, maar daar staat tegenover dat we overal in het landschap bomen tegenkomen. In lange rijen staan ze langs wegen en kanalen, ze verfraaien vele dorps- en stadsgezichten, bijna elke boerderij heeft wel een erfbeplanting met bomen en ze staan in onze parken en tuinen. Een Nederlands landschap zonder bomen is nauwelijks denkbaar. Maar misschien is de werkelijkheid wel erger...

Tochtje van Groningen naar Winsum

Laten wij eens kijken hoe het gesteld is met de bomen in het landschap ten noorden van de stad Groningen. Het landschap hier is wijsd en open, boomsingels langs wegen en boomgroepen rond boerderijen geven er een apart accent aan. Maar hoe lang nog? We zullen een kleine rondgang door dit landschap maken (fig 1). We beginnen even ten noorden van de stad

Groningen, waar de Winsumer straatweg van het Van Starckenborghkanaal afbuigt, en gaan in de richting van Winsum.

Langs het eerste weggedeelte staan populieren en esdoorns. Fig 2 is een foto van een aantal van die populieren in de buurt van de boerderij 'Klein Klooster'. Al van grote afstand is te zien dat er iets mis is met die bomen. De toppen van de bomen zijn doorzichtig, er is maar weinig blad.

Het lijkt wel herfst maar de foto is hartje zomer gemaakt. In de fig 3A en B is aangegeven hoe een gezonde, niet te oude populier er behoort uit te zien. 's Zomers bezit zo'n boom een dichte kroon, de bladernmassa is aan de buitenkant scherp begrensd. In de herfst blijven juist de bladeren in de top het langst zitten. In fig 3C is een minder vitale populier getekend: de kroon is doorzichtig en aan de buitenkant rafelig, de toppen zijn bijna bladerloos. Dit is het beeld dat alle populieren van het eerste weggedeelte vertonen.

Vele esdoorns van dit weggedeelte zien er miserabel uit: er zit bijna geen blad meer aan. Sommige zijn al kaal en dus dood. Desalniettemin kan men in het algemeen het beeld van dit eerste weggedeelte nog redelijk noemen. Dat kan echter niet van het volgende weggedeelte gezegd worden. Voorbij de boerderij 'Klein Klooster' komt er een andere beplanting, hier staan voornamelijk essen en een paar wilgen. En hier wordt het echt dramatisch: we komen aan een weggedeelte met reeksen bomen die bijna geen blad meer hebben. De foto's 4, 5 en 6 geven er een beeld van. Tekst en uitleg zijn overbodig, elke leek kan zien dat deze bomen ten dode zijn opgeschreven en voor een groot deel al dood zijn. En deze situatie zet zich door tot in de dorpskom van Adorp.

Voorbij Adorp tot aan Sauwerd ziet de weg er weer wat groener uit. Vanuit een snelrijdende auto zou je misschien de indruk kunnen krijgen dat het hier nog niet zo erg is. Maar wie zijn auto op een parkeerplaats zet en de bomen wat grondiger bekijkt zal tot de konklusie komen dat ook hier geen enkele boom meer gezond te noemen is: overal dunbebladerde en kale takken.

Vanaf Sauwerd tot aan Winsum is het weer helemaal mis: reeksen bladerloze bomen staan langs de weg zoals op de foto's 4, 5 en 6. Al met al kunnen we rustig stellen dat een kwart van de bomen langs de weg Groningen-Winsum zo goed als dood is, nog eens een kwart leidt een kwijnend bestaan en de rest is niet meer gezond. Vooral de laatste jaren is de achteruitgang erg snel gegaan. Een groot aantal bomen moet nu al als reddeloos verloren worden beschouwd en zal gekapt moeten worden.

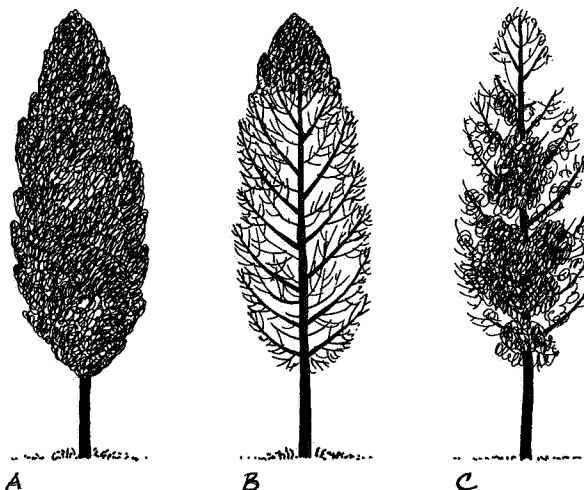

Fig 3A Vitale populier in de zomer
B Idem in de herfst
C Minder vitale populier

Terug van Winsum naar Groningen

Vanaf Winsum gaan we langs een andere weg terug naar de stad. Eerst gaan we richting Garnwerd. Bomen van enige omvang staan niet op dit traject. Voorbij Garnwerd gaan we langs het Aduarderdiep naar Groningen. Langs deze weg staan wilgen in een lange rij van ongeveer 4 kilometer. En hier is het weer goed mis: letterlijk alle wilgen zijn in ernstige mate ziek en missen een groot deel van hun bladeren. Foto 7 geeft er een beeld van.

Voor de terugtocht kunnen we ook nog een andere weg met bomen kiezen. We gaan dan over Feerwerd en Ezinge richting Saaksum; vlak voor Saaksum slaan we linksaf naar Aduard.

Tussen Feerwerd en Ezinge staan weer wilgen langs de weg en deze bieden een even treurige aanblik als de wilgen langs het Aduarderdiep. Vanaf Ezinge staan iepen langs de weg. Hoe het daarmee is gesteld is op foto 8 te zien. Midden zomer kijk je dwars door de kroon, kale takken tekenen zich tegen de hemel af. De bladeren die nog aan de boom zitten hebben een akelig grijs-groene kleur. Deze bomen zullen het niet lang meer volhouden, aan de vele open plekken in de bomenrij is te zien dat er al veel zijn omgezaagd. En dit sterfhuis strekt zich uit over het hele traject van Ezinge tot Aduard. Gaan we van Aduard over de Friese straatweg naar Groningen dan is er bijna geen boom meer langs de weg te zien. Vroeger stond hier een aangesloten rij van imposante iepen. In de afgelopen jaren zijn ze, de een na de ander, gesneuveld. Met de hier beschreven routes hebben we vrijwel alle wegen met bomen door het gebied van fig 1 gevolgd. Gezien de snelheid van de aftakeling en gezien het ontbreken van enige oplossing ziet het er naar uit dat al deze bomen reddeloos verloren zijn en dat binnen enkele jaren bijna het gehele wegennet in dit gebied kaal zal zijn, behoudens misschien enkele struiken die er dan nog staan. Helaas moet hetzelfde worden gezegd van de erfbeplantingen rondom de boerderijen. Overal ziet u rafelige en doorzichtige kronen met kale

Essen langs de Winsumerstraatweg even voorbij 'Klein Klooster', zomer 1990

Fig 4

takken. Hoever de aftakeling hier en daar al voortgeschreden is toont foto 9 van de boerderij 'De Brillerij'. De beschreven routes leiden ons door maar een klein gedeelte van de provincie Groningen. Maar wie er oog voor krijgt zal bemerken dat het met de bomen in de rest van de provincie niet veel beter is gesteld.

Oorzaken

De vraag dringt zich op: hoe is het mogelijk dat zich een zo massale sterfte onder de bomen voltrekt? Over de oorzaken ervan is al veel geschreven, teveel om in dit artikel te behandelen. Toch wil ik er iets over opmerken. Van verschillende bomen is de oorzaak van hun ziekte bekend. De iepen bijvoorbeeld hebben al jaren lang te lijden van de iepziekte. Deze wordt veroorzaakt door een schimmel die de houtvaten in de stam van de iep verstopt. Er is dan geen vochtstroom meer mogelijk van de wortels naar de bladeren en het resultaat is dat de iep sterft. De ziekte is zeer besmettelijk en wordt verspreid door een kevertje. De larve hiervan leeft in gangen in het hout vlak onder de schors. Als het kevertje na het popstadium uitgekomen is en wegvliegt, neemt hij wat van de schimmelsporen mee en infecteert zo andere bomen. De ziekte

Fig 5 Essen langs de Winsumerstraatweg tussen 'Klein Klooster' en Adorp in het voorjaar van 1990

Fig 6 Essen, een eindje verderop dan langs de Winsumerstraatweg, zomer 1990

Fig 7 Wilgen langs het Aduarderdiep, zomer 1990

komt algemeen bij iepen voor en er zullen maar weinig iepen in ons land zijn die het overleven. Gezien de slechte staat van de iepen in de provincie Groningen hebben deze bomen al heel weinig overlevingskansen.

Zo kent de wilg de watermerkziekte, eveneens een schimmelziekte en eveneens worden hierbij de houtvaten in het hout verstoppt, met alle gevolgen van dien. Bij de eik in Drente worden de bladeren massaal gegeten door de rupsen van de eikebladroller en de wintervlinder. En zo zijn er talloze ziektes te noemen waar bomen aan kunnen lijden.

Het is echter wel opvallend dat juist in de laatste jaren al die ziektes in zo hevige mate optreden. Ze bestonden ook vroeger al en ook toen zijn er wel eens bomen aan dood gegaan, maar meestal ging het dan om één bepaalde soort. Waarom dan in onze tijd die plotselinge en massale sterfte bij de verschillende bomen?

Het antwoord op die vraag is niet moeilijk te geven: door milieuvuiling. Milieuvuiling is een uitgebreid begrip, daartoe behoren onder andere: het gebruik van bestrijdingsmiddelen in de berm, het pekelen van de wegen in de winter, de afvoergassen van auto's, de verlaging van de grondwaterspiegel en vooral ook de verzuring van lucht en grond door industrie en bemesting. De vraag echter welke milieufactoren precies verantwoordelijk zijn en hoe ze op de bomen inwerken is hier van minder belang. Duidelijk is dat het vervuilde milieu de weerstand van de bomen heeft aangetast: ze hebben geen verweer meer tegen al die ziektes. Het vergaat ze als mensen die met het AIDS-virus zijn besmet: ze gaan niet dood aan het AIDS-virus, maar het

Fig 8 Iepen langs de weg tussen Ezinge en Saaksum, zomer 1990

Fig 9 'De Brillerij', zomer 1990

virus verzwakt hun afweermechanismen. Dood gaan ze vervolgens aan ziektes waartegen ze geen verweer meer hebben. Zo gaan de verzwakte bomen van nu te gronde aan ziektes die de gezonde bomen van vroeger nog wel konden overleven.

Ziende blind

De vraag doet zich dan voor: willen wij mensen eigenlijk wel iets tegen die aftakeling van onze leefomgeving doen? Er is immers al zoveel gewaarschuwd en er is nog steeds niets gebeurd. Voordat men echter maatregelen treft zal men overtuigd moeten zijn van de ernst van de situatie. En hier ontbreekt het mijns inziens aan: men ziet letterlijk niet wat er aan de hand is. Men is ziende blind.

Ik heb bijvoorbeeld inwoners van Sauwerd gevraagd hoe het mogelijk was dat er zo'n massale sterfte van de bomen langs de Winsumerstraatweg optrad. Toen bleek dat ze die bomensterfte nog niet eens hadden opgemerkt: *'Daar hebben wij helemaal geen weet van, meneer, dat die bomen dood gaan!'* Toch zullen deze mensen regelmatig langs die weg gereden zijn. Een sportvisser langs het Aduarderdiep, die ik vroeg of hij daar wel goed zat, was het nog niet opgevallen dat hij onder een rij bomen zat waar het merendeel van de bladeren af was. Midden in de zomer onder een bijna kale boom zitten en toch niets zien. Het lijkt onvoorstelbaar, maar het komt veel voor.

Oplossingen

Is er in de nabije toekomst een oplossing mogelijk om de aftakeling van ons landschap een halt toe te roepen? Wat dat betreft ben ik erg pessimistisch. We zullen immers al binnen enkele jaren geconfronteerd worden met het feit dat het merendeel van de Groninger wegen kaal zal zijn. En als men in de toekomst het milieu weer wat gezonder heeft gemaakt en er weer bomen geplant kunnen worden, dan duurt het nog een paar generaties voor er bomen van enige omvang langs de wegen staan.

Wat er in ieder geval wel moet gebeuren is het volgende. Milieuvuiling is een sluipend proces. In het begin neemt het nog zo'n vaart niet en denkt men al gauw: 'het valt wel mee'. Maar het proces versnelt en op een gegeven moment worden de gevolgen plotseling en vrij massaal zichtbaar. Zover is het nu met de bomen in Nederland gekomen: iedereen die wil, kan zien dat ze hollend achteruitgaan. We zijn op weg naar een landschap dat als door een ramp is geteisterd. Laten we dan ook allereerst en nadrukkelijk proberen om iedereen de ogen te openen. Pas als het grootste deel van de mensheid werkelijk kan kijken en doordringen is van de verloederding van onze omgeving kan er massaal druk uitgeoefend worden op de overheid om de juiste beslissingen te nemen.

Want afgezien van de weinig esthetische aanblik, dat zo'n verloederd landschap ons biedt, zal iedereen toch begrijpen dat het niet gezond is te leven in een land waar alle bomen sterven. ●